

PRŮVODCE SOUČASNOU KŘESŤANSKOU ETIKOU

R. Gill (ed.), *The Cambridge Companion to Christian Ethics*, Cambridge 2001, 290 s.

V úvodu nedávno vyšlého *Průvodce křesťanskou etikou* se dočteme, že v posledním čtvrtstoletí můžeme v USA a Velké Británii zaznamenat – po letech útlumu – rozkvět dané disciplíny. Důkazem rozmachu je ostatně i vznik tohoto *Průvodce*, na němž se svými příspěvky podílelo osmnáct předních amerických a britských odborníků. Jejich cílem je poskytnout čtenáři přehled zásadních problémových polí, na nichž se křesťanská etika pohybuje. Nejedná se zde přitom pouze o stránku obsahovou, ale i metodologickou. Proto je *Průvodce* rozčleněn do tří částí: první se zabývá vztahem křesťanské etiky k *Bibli* a biblickému bádání, zájmem druhé jsou rozličné přístupy k samotné křesťanské etice a konečně záměrem třetí jsou žhavé problémy současné etiky. Je samozřejmé, že i při tolika příspěvcích musí být výběr tohoto sborníku nutně selektivní, přesto se však domníváme, že témata jsou zvolena velice zdařile. Snad pouze v případě dvou příspěvků, jež se – pravda, každý z jiného úhlu – věnují vztahu etiky a války, dochází k určitému vzájemnému překrytí. Pozitivně můžeme též konstatovat, že (i při zřejmé různorodosti příspěvateľů) na nás tento sborník zanechává dojem kompaktnosti; a pokud bychom již chtěli vidět nějakou disparátnost mezi příspěvky, lze poukázat pouze na poněkud odlišný přístup k prezenci témat – některá jsou demonstrována spíše deskriptivně, jiná s výrazným osobním vkladem autora – a tato posledně jmenovaná, ale spon podle našeho soudu, patří k těm zajímavějším. Proto bychom si chtěli v této recenzi všimát především jich.

Hned první studie R. Williamse s prozaickým názvem *Making moral decisions* je osobitou propedeutikou k etice, v níž autor poukazuje nejen na problematiku svobody, ale zdůrazňuje i konkrétnost a „zaujatost“ každého rozhodnutí – „volbu nekoná vůle, která pracuje odtazité, ale někdo, kdo přemýšlí a představuje si určitým způsobem“. „Určitý způsob“ přemýšlení však není dán pouze nezpochybnitelnou individualitou každého člověka, ale souvisí také – což nelze oddělit od předchozího – s okolím, které na „já“ nutně působí. Odtud vyplývá, že specifčnost křesťanského morálního rozhodování je dána právě také specifčností obklopující a utvářející reality – společenstvím (Kristovým tělem) a svědectvím o Boží kenosi, která vyjevuje jeho lásku. Křesťanské jednání má být následně jako demonstrace a oslava Boží lásky zacíleno do této i širší komunity. Chvályhodné je, že tato studie nekončí idylickým a neproblematickým obrazem viditelného *corporis Christi*, ale vyrovnává se se situací vnitrokřesťanského neporozumění, jež často bývá velice bolestné.

Za jeden z nejzajímavějších příspěvků druhého oddílu i celé knihy vůbec považujeme příspěvek R. M. Greena *Christian ethics: a Jewish perspective*, který nepůsobí – jako některé jiné články – „slovníkovým“ dojmem. Autor sám se označuje za židokřesťanského etika, vyrůstal totiž v prostředí formovaném židovstvím, ale na univerzitě studoval křesťanskou etiku (mj. u J. Rawlse). Problematiku vzta-

hu obou sesterských tradic na etickém poli demonstruje na příkladu tří polarit: etika versus právo, universalismus versus partikularismus a pozitivní hodnocení utrpení versus averze vůči němu. V první oblasti je dalek tradičního nesprávného ztotožňování judaismu se zákonem (jakožto protikladem milosti), nicméně uvádí, že „křesťanská ochota podřídit zákon morálním požadavkům lásky k bližnímu není židovskými učiteli sdílena“. Zákon přitom zčásti chápe jako výsledek úsilí o zajištění etických ideálů rámcem institucionalizované praxe společenství. V tomto bodě se ovšem, a to oslabuje napětí prvního okruhu, judaismus zřetelně stýká např. s římským katolicismem. Neproblematické není ani jasné vymezení tenze druhého okruhu – universalismus versus partikularismus. Ale přesto lze podle Greena oprávněně konstatovat, že judaismus je zaměřen především na sebe (ne v negativním smyslu), zatímco křesťanství chce zasáhnout všechny lidské bytosti, což nejlépe demonstruje příběh o milosrdném Samaritánovi. Křesťanství tak podle autorových slov přispělo výrazně k posílení významu každého individua – „respekt k jednotlivci a posvátnost každé lidské bytosti patří mezi největší křesťanské příspěvky lidské civilizaci“. Třetím okruhem autorových úvah je, jak již bylo řečeno, postoj křesťanů a židů k otázce utrpení. Green vychází velice zajímavě z vlastní zkušenosti, kterou učinil na seminářích a konferencích, týkajících se bioetiky. Židovští učenci – i přes negativní zkušenost s eugenikou během nacismu – často zastávali kladný postoj ke genetickému výzkumu i klonování, zatímco křesťané byli v tomto ohledu více než opatrní. Ozývala se od nich i kritika, že jde o tendenci (konzumní) společnosti, která se chce vyhnout utrpení a bolesti za každou cenu. Green se v závěru své studie nestaví na pozici jedné strany, ale naopak vyzývá ke vzájemnému dialogu a respektu „děti společné biblické víry“.

Do oblasti mezináboženského dialogu nás přivádí i poslední příspěvek druhého oddílu. Jedná se o studii G. D'Costy *Other faiths and Christian ethics*, která se zabývá otázkou společných materiálních cílů a formálních podobností náboženských etik, dále otázkou, zda je křesťanská etika etikou *sui generis*, v závěru se pak věnuje tomu, zda mohou náboženství podporovat společné rozumění lidským právům. Přiznačná je pro něj opatrnost, jež se snaží vyhledávat kontext, který často relativizuje etické styčné body jednotlivých náboženství. To také zčásti vysvětluje autorův rezervovaný postoj vůči koncepcím světoznámého a u nás hojně překládaného teologa H. Künga. Pisatel se také staví mírně zdrženlivě k lidským právům, respektive k argumentaci z hlediska těchto práv. Ačkoliv se věnuje i ostatním přístupům k této otázce, největší prostor ve své studii ponechává tezí A. MacIntyry, což nás ostatně ani nepřekvapí, protože se v úvodu přiznává ke svým sympatiím k tomistické etice ctností. Právě MacIntyre je ostrým kritikem používání právního jazyka, jenž je podle jeho názoru nepřátelský k etice ctností, která „nepracuje s ‚právy‘, ale spíše s ‚povinnostmi‘“. Daný jazyk také nebere dostatečný zřetel na *bonum commune*.

D'Costa na tomto místě poukazuje na příklady podobných důrazů v mimoevropských oblastech. Prvním z nich je kritika, která vzešla od historika práva P. V. Kanea, jenž kritizoval (sám jsa Ind) indickou ústavu, protože nevzala ohled na tradi-

ci vlastní země – dharma upřednostňuje totiž především povinnosti a závazky. Podobné námitky, a to je druhý příklad D'Costy, se objevily i v ústech představitel buddhismu C. K. Ihary. Z celého článku ovšem nevyplývá jednoznačné odmítnutí argumentace z hlediska lidských práv, zdá se, že D'Costa nakonec oceňuje eklektickou pozici katolické církve, která je na přechodu mezi tomistickou etikou ctností a užíváním právního jazyka. Nezasťává přitom, že je tento přístup ještě v plenkách a jsou s ním spojeny určité nejasnosti.

Pokud jsme upozornili na to, že druhý oddíl *Průvodce* svedl mnohé autory k poměrně deskriptivnímu („slovníkovému“) přístupu, tím více to platí pro třetí, problémově orientovanou část sborníku. V každém případě se zde ovšem jedná o témata, která neztrácejí na aktuálnosti. To platí již pro první příspěvek tohoto oddílu, *Christianity and war* R. J. Elforda. Daná stať se částečně překrývá, jak jsme se ostatně zmínili již na počátku, s následující studií. Tu napsal editor celého sborníku R. Gill a dal jí název *The arms trade and Christian ethics*, který je trochu zavádějící, protože je zde do velké míry zkoumán problém tzv. spravedlivé války, speciálně pak práva k válce (*ius ad bellum*). Zajímavost této studie je pak dána především tím, že problematiku zmíněného práva zde jmenovaný autor zkoumá také v kontextu válečných konfliktů v Perském zálivu, v Iráku a na Balkáně, přičemž vyjmenovává šest bodů, které jsou většinou obsaženy v moderních teoriích spravedlivé války. Např. první z oněch bodů – válka musí být garantována legitimním orgánem – byl, na tom se shodne majorita komentátorů, splněn při operaci v Perském zálivu, protože celá akce se konala pod záštitou OSN. Na opačné straně pomyslné stupnice pak stojí bombardování Iráku, na němž měly svůj podíl ohledně iniciace zejména dva státy – USA a Velká Británie. Pozice „mezi“ pak připadá balkánské misi, jež byla legitimizována spíše Severoatlantickým paktem než Organizací spojených národů. Jako bod teorie spravedlivé války, který působí v poslední době největší nesnáze, označuje Gill tezi, že válka má být vedena s rozumnou nádeží na vítězství pro spravedlnost.

Z ostatních příspěvků stojí podle našeho názoru za zmínění *Business, economics and Christian ethics* M. L. Stackhouse, který nás zaujme poměrně neotřelým pohledem. Autor vychází z předpokladu, že je potřeba znát kořeny ekonomie a ekonomických veličin, abychom se mohli odpovědně zabývat daným tématem. Překvapivě pak nachází tyto základy uvnitř křesťanské tradice; může se přitom opřít hned o několik studií. Podle jedné z nich např. moderní věda a technologie vyrůstají na předpokladech, které poskytla křesťanská víra – svět má inteligibilní řád a my ho můžeme poznávat, protože jsme stvořeni k obrazu Božímu. Jiná studie zase uvádí, že technologie byla spojena se snahou pomoci člověku po pádu, a tím také dostává určitý transcendentní rozměr. Podobně Stackhouse uvádí náboženské kořeny dalšího podstatného fenoménu současné doby – obchodních korporací. Křesťané vytvořili totiž společenství, které je v jistých ohledech analogické těmto korporacím a které v současné sociologii nazvala dobrovolným sdružením (*voluntary association*) a teoretik politiky nevládní organizací (*non-governmental organisation*). V závěru Stackhouse konstatuje, že sice dochází na univerzitách k no-

vému zájmu o hospodářskou etiku, ale s politováním dodává, že se nově sepisované učebnice dotýkají tolik podstatných teologických problémů, spjatých právě s uvedeným výsekem etiky, velice zřídka.

Co říci na závěr? Celý sborník poskytuje kvalitní a přehledné informace o celé řadě oblastí, jimiž se etika zabývá. Některá témata nám zde snad mohou chybět (např. etika médií), ale jak jsme uvedli již na začátku, zaměrem této publikace nebylo a ani nemohlo být pokrytí všeho, co se děje na poli etického bádání, ale především, co to vlastně křesťanská etika je a čím se zabývá. To se všem autorům podařilo vrchovatou měrou, byť se jen někteří odvážili obširnějších a důsažnějších osobních pohledů. Shrnuto a podtrženo – můžeme jen litovat, že takovou knihu nemáme v českém překladu. Pluralitou svých témat by oslovila nejen teology, filozofy a religionisty, ale jistě i celou řadu ostatních. Studenty a učitele pak kniha jistě potěší zpracováním rejstříkem a uvedením vybrané (výhradně anglicky psané či do angličtiny přeložené) literatury. Obal publikace zase potěší svým ztvárněním estetického ducha; a duch zvědavý nalezne v knize i výklad tohoto výtvarného řešení.

Jan Zámečník

BLOUDĚNÍ V CIZÍM SVĚTĚ?

Vlnas, Vít. Novokřtěnci v Münsteru. Praha: Lidové noviny, 2002. 232 s. Dějiny a současnost, sv. 17. ISBN 80-7106-505-6.

Protože původních českých knih o světové reformaci je stále poskrovnu, zaslouží si nejnovější kniha historika Víta Vlnase nepochybně mimořádnou pozornost. Autor se v ní věnuje jedné z nejproslulejších událostí z dějin radikální reformace, utvoření a zániku novokřtěnecké komuny v Münsteru v letech 1534–1535.

První kapitola popisuje vznik a rozvoj novokřtěneckého hnutí v kontextu rané reformace, přičemž se soustředí na teologické a sociální příčiny jeho pronásledování z katolické i lutherské strany. Dále autor pokračuje vylíčením toho, jak došlo k propojení jedné z větví anabaptismu s rodící se reformací v biskupském městě Münsteru. Výsledkem byla zpočátku tolerance a nakonec úplná novokřtěnecká nadvláda nad městem: novokřtěnci ovládli městskou radu, zatímco většina lidí hlásících se ke katolictví či k lutherství město opustila. Jejich odchod byl vyrovnáván přílivem pronásledovaných anabaptistů a hlavně anabaptistek – ženy tvořily asi dvě třetiny obyvatelstva komuny.

V dalších kapitolách autor pokračuje líčením dalšího vývoje komuny: zklamání všech apokalyptických očekávání, obléhání města říšským vojskem a zejména narůstající radikalizaci uvnitř komuny. Tak došlo postupně ke zrušení stavovských rozdílů, zavedení společného majetku, převedení správy města do rukou kazatele Jana z Leydenu a k prohlášení Bible za jediný platný zákoník. Nejvíce dobové po-

zornosti však bezesporu vzbudilo zavedení polygynie a prohlášení Jana z Leydenu králem. Především to přispělo k obecnému odporu proti komuně, vystupňování vojenského tlaku na ni a nakonec po dobytí města k její definitivní likvidaci.

Zbývající téměř třetina knihy je věnována „druhému životu“ münsterské komuny, tj. jejímu obrazu v dějepisectví, literatuře, opeře, filmu a výtvarném umění od 16. století až do současnosti.

Bohužel, kniha se z největší části omezuje právě jen na událostní vylíčení příběhu „novokřtěnců v Münsteru“. Jeho souvislost s německou a evropskou reformací, případně s radikální reformací, se v ní objevuje pouze mimochodem. Celý příběh tak stojí osamocně a bez kontextu. Z několika poznámek v textu se zdá, že právě tak autor knihu zamýšlel: jako vyprávění příběhu o nebezpečí náboženského fanatismu (s. 161) a jako „...podobnosti o bloudění jednotlivce v cizím a nerosozumitelném, rozpornými ideologiemi přeplněném světě.“ (s. 206) Posouzení úspěšnosti autora v dosažení těchto účelů přísluší literární kritice, ke které nejsem kompetentní; protože si však autor vybral k vyprávění historický příběh, je na místě zhodnocení jeho historické a teologické věrohodnosti.

Právě v tomto ohledu však kniha v několika bodech propadá. Prvním z nich je už zmíněné omezení na události, které odsouvá na okraj otázky teologické stejně jako církevní či sociálně historické. Teologii anabaptistického hnutí a jejímu postavení v rámci reformačních sporů se autor velmi stručně věnuje v první kapitole, teologickým zvláštnostem münsterské novokřtěnecké komuny pouze s ohledem na hlavní linii vyprávění (zejména apokalyptickým očekáváním), duchovnímu a církevnímu životu v komuně mimochodem při líčení jednotlivých událostí, sociálnímu složení komuny jen letmo v několika odstavcích (s. 63–64) a vzájemným souvislostem mezi jednotlivými rovinami téměř vůbec. Kvůli omezení na události zůstává nevysvětleno i několik klíčových aspektů samotného příběhu, především otázka položená samotným autorem: „Proč právě Münster?“ (s. 27) Jeho odpověď spočívá v podstatě v tom, že v Münsteru existovaly příhodné podmínky. Což však neodpovídá na otázku, zda podobné podmínky neexistovaly i jinde, či jak se anabaptistický vůdce Jan Matthys o příhodných okolnostech v Münsteru dozvěděl.

Kniha také obsahuje několik zavádějících zjednodušení. Za všechny uvádím následující shrnutí anabaptistického učení: „Základem ... bylo odmítání všeho, co souviselo s veřejným životem a s funkcemi státu.“ (s. 19) Je zavádějící hned ve dvou ohledech. Za prvé, základem teologie anabaptistického hnutí byly spíše obecně křesťanské principy a principy společné s ostatními reformačními teologiemi. Za druhé, odmítání „meče“ nepředstavovalo základ sdílený všemi variantami novokřtěnectví, nýbrž jeden ze sporných bodů v rámci tohoto hnutí – jak ostatně ukazují i příběh münsterské komuny.

Uvedený příklad zřejmě souvisí s dalším problematickým rysem knihy: poněkud lehkomyšlným používáním expresivního jazyka. Autor například píše o tenké hranici mezi církví a sektou (s. 32), aniž by objasnil, co těmito pojmy myslí – přítom hranice mezi nimi je právě jen konceptuální. Podobně píše o „totalitárním systému“ münsterské komuny (např. s. 76, 99, 131), přestože běžné politologické

užívání vyhrazuje tento koncept pro moderní politické systémy. I zde by bylo možné uvádět další příklady.

K části knihy o „druhém životě“ komuny pak mám jednu zásadní výhradu. Podle autora začíná tento „druhý život“ okamžikem ukončení její „fyzické existence“ (s. 146). Pokud však rozumí druhým životem komuny její reprezentaci, začíná tento život už v době její fyzické existence, ba je dokonce její neoddělitelnou součástí – a to jak seberepresentace komuny samotné, tak reprezentace zapojená do boje proti komuně. Hranice vytyčená autorem je však jednoznačně pochybná.

Závěrečně shrnutí jednou větou: kniha nepřidává k historickému a teologickému pochopení radikálního křídla reformace nic, co by nebylo dostupné jinde.

Petr Pabián

JERONÝMOVY LEGENDY

JERONÝM, Legendy o poustevnících. Vitae eremitarum. Překlad, úvod a poznámky Jiří Šubrt. Praha, Oikúmené 2002, 150 s.

Legendy o poustevnících sv. Hieronyma, jimiž nakladatelství Oikúmené zahájilo svou novou ediční řadu – „Knihovnu raně křesťanské tradice“, jsou knihou, jejíž kvality zcela odpovídají vysokému standardu, na který jsme u publikací tohoto nakladatelství zvyklí. Vzhledem k očividnému dluhu vůči českým čtenářům pokud jde o překlady raně křesťanských textů není třeba rovněž přespříliš zdůrazňovat, že nakladatelský počín, který počítá s novými českými překlady vybraných řeckých a latinských patristických autorů, je věcí nanejvýš záslužnou a užitečnou.

Ve srovnání s obdobnými edičními řadami zahraničními (připomeňme například francouzskou *Sources Chrétiennes* či německou *Fontes christiani*) je však na formálním zpracování prvního svazku „Knihovny raně křesťanské tradice“ patrná maximální snaha oslovit nejen úzce specializovanou odbornou veřejnost, ale rovněž potenciálního zájemce „mimo obor“. Čerstvě vydaný svazek se snaží být „common user friendly“ kupříkladu tím, že byly minimalizovány citáty v cizích jazycích, latinské či řecké názvy a spojení jsou důsledně opatřovány českým překladem, řecké výrazy jsou transkribovány do latinky, vysvětlující poznámky jsou uváděny rovněž u poměrně známých reálií apod. Zda se tím potenciální okruh zájemců skutečně rozšíří, zvláště když je zachována velmi užitečná bilingvnost, která však podporuje dojem „knihy pro zasvěcené“, je sporné. Na druhé straně je jasné, že tato snaha, která autora nutí mít neustále na zřeteli imaginárního „obyčejného“ čtenáře (už jen při pohledu na produkci Oikúmené se vnučuje otázka, zda si „obyčejný“ čtenář kupuje právě zde vycházející tituly), mu nejen komplikuje a znepríjemňuje život, ale rovněž mu působí objektivní potíže při jeho úsilí podat co nejjednodušší a nejzvěrubnější informace, pokud se nemůže (nebo je k tomu nucen) spoléhat na určitý stupeň „předporozumění“ ze strany svých čtenářů.

Výše řečené se však pochopitelně týká celkové koncepce nakladatelství, nikoli recenzované knihy. Jiří Šubrt převedl do češtiny tři Hieronymovy drobné, a jak sám říká v korpusu Hieronymových textů „zcela marginální“ (str. 32) spisy, které jsou však v kontextu antické literární historie velmi cenné a vzhledem ke svému mírně anekdotickému charakteru z čtenářského pohledu rovněž velmi vděčné. O oblibě Hieronymových poustevnických legend, které se v předkládaném svazku dostávají čtenáři do rukou – *O sv. Pavlovi, prvním poustevníku (Vita sancti Pauli primi eremitaie)*, *Jak mnich Malchus upadl do zajetí (Vita Malchi monachi captivi)*, *Život sv. Hilariona (Vita sancti Hilarionis)* –, svědčí nejen na 120 zachovaných rukopisů, ale rovněž fakt, že byly již několikrát přeloženy do češtiny. Po staroříšském vydání A. L. Stříže (*Životy sv. Pavla Poustevníka, sv. Hilariona opata a mnicha Malcha Zajatce*. Stará Říše 1910) se solidní český překlad legend objevuje také v dosud jediné česky psané hieronymovské monografii A. Langa (*Otec pouště sv. Jeronym*. 2. opr. vyd. Praha 1948 [Olomouc 1920]), která dnes přes nepochybnou autorovu erudici svým empatickým a zaníceným slohem místy vzbuzuje úsměv. Jinak se Hieronymus podobně jako ostatní křesťanští autoři zájmu českých překladatelů příliš netěšil; kromě časopiseckého vydání spisu *Adversus Helvidium de Mariae virginitate perpetua* (přel. F. Bauer. In: *Časopis pro katolické duchovenstvo* 1877, str. 161 nn.), si zmínku zaslouží snad ještě výbor Hieronymových listů (*Listy svatého Eusebia Jeronyma, kněze a učitele církve. Listy od prvního do šedesátého čtvrtého dle pořadí časového*. Přel. A. L. Stříž. Stará Říše 1917). Je překvapující, že ani s jedním z těchto titulů se v novém Šubrtově překladu Hieronymových legend nesetkáme.

Samotným legendám, jejichž český překlad je věrný a přitom hladký a neantikvovaný, předchází čtyřicetistránková úvodní studie, jež vybroušeným a mimořádně čtivým způsobem mapuje Hieronymův život a dílo, přičemž se vzhledem k námětu překládaných textů rovněž věnuje aspektům vzniku a rozvoje protomonastického, poustevnického hnutí. Vycházejí jak z moderní odborné literatury, tak z antických pramenů (zvláště z Hieronymových listů, díky nimž známe mnohé biografické detaily), představuje J. Šubrt českým čtenářům osudy tohoto rázovitěho církevního otce uceleně a věcně, navíc se stylistickým šarmem. Co textu dodává na hodnotě, je podle recenzentova názoru rovněž fakt, že nejde o přepjatou apologii a Hieronymovy lidské a někdy až „příliš lidské“ rysy tak má čtenář neustále na očích. Nemenší pozornost je věnována literárnímu rozboru překládaných legend: Šubrt vymezuje hagiografické žánry, pro jejichž chronologický vývoj je charakteristická rostoucí úloha narativní (imaginativní) složky na úkor složky čistě faktické, vřazuje Hieronymova dílka do kontextu relevantní literární tradice pohanské a právě v onom amalgámu křesťanského a pohanského, s nímž se při četbě Hieronymových legend setkáváme, vidí jeden z jejich literárních významů a přínosů. Byť se tradičně hlásí k biografickému typu (*vitae*), Hieronymus hranice tohoto žánru pružně modifikuje, doplňuje a překračuje – pro *Vita Malchi* si kupříkladu neváhá vypůjčit de facto osnovu antického románu –, vždyť jako většina raně křesťanských spisovatelů prošel důkladným rétorickým vzděláním, které mu umožňu-

je využit všech jeho plodů „ad maiorem Dei gloriam“, v tomto případě k propagaci mnišského způsobu života a k jeho „přisvojení“ latinskému Západu.

Ačkoli Hieronymovy legendy zapůsobí na dnešního čtenáře spíše jako zábavná četba obdařená kouzlem pohádkovosti a fantastična než jako hluboký zdroj duchovní inspirace, jak tomu mohlo být na konci čtvrtého století, přesto zůstávají mimořádně poutavým a přitažlivým textem, což při stáří více než jednoho a půl tisíce let rozhodně není málo.

Petr Kitzler

JAK SLOUŽIT BOHU V BLIŽNÍCH

Jindřich Halama, Sociální učení Českých Bratří 1464–1618, Brno 2003, str. 300.

J. Halama rozdělil svou práci na tři období. První generace Jednoty, kdy měl silný vliv Petr Chelčický, se drží modelu „alternativní společnosti“ až v separatistickém duchu. Následuje zpracování období zápasu mezi radikálním odmítáním světa a kritickou účastí v něm v době Lukášově. Po Lukášovi se Jednota vystaví vlivům evropské reformace, zápasí o postavení ve společnosti a přijetím České konfese 1575 se stává součástí této společnosti. Halama sleduje sociální učení Jednoty v těchto obdobích, přičemž věnuje značnou pozornost vývoji Jednoty v Polsku. Pracuje s minuciosní pečlivostí využívaje pramenů a literatury, která se počátkem padesátých let bohatě věnovala Jednotě.

Výsledky Halamova badání mají posloužit odpovědem na dvě otázky: „zda bylo promyšlení a řešení sociálních otázek v Jednotě dost systematické a věroučně zakotvené, abychom mohli mluvit o sociálním učení, a zda je vývoj tohoto učení v čase natolik plynulý, aby bylo možno mluvit o jediném sociálním učení, nikoli o různých učeních.“ (193). Halamovi se na základě pramenů podařilo prokázat, že sociální učení v Jednotě bylo „věroučně zakotvené“ i systematické a ve své podstatě kontinuální. Přece však se přiznám, že mi termín „učení“ dost nesedí. Nikoli proto, že jsem sám ve své práci na obdobné téma před 55 lety zvolil termín sociální „působení“, který bych chtěl mermomocí obhajovat. Zdá se mi, že termín „učení“, který patrně ze scholastiky přejal i biskup Lukáš, nevyjadřuje dost plasticky a dynamicky, oč v pastorálních radách bratrského učení v dekretch jde. Myslím, že termín „učení“ nevystihuje plně vnitřní věroučnou zakotvenost a teologickou motivaci. Halama na tuto teologickou motivaci upozorňuje, když píše, že „teologicky tu doznívá vypjaté eschatologické myšlení husitské revoluční doby, očekávání blízkého konce časů a z něj pramenící zpochybnění až odmítnutí hodnot a struktur.“ (193)

Mám sklon více než Halama podtrhnout význam eschatologie, která sice „doznívá“, ale nedozněla, a celkový ekklesiologický kontext, i když chápu, že Halama se soustřeďuje právě na obsah sociálního učení, což jeho práci dodává vnitřní

jednotnost a pronikavost. Zřejmě k tematu přistupuje z rozdílné perspektivy sociální teolog a teolog praktický.

Sociální učení Jednoty úzce souvisí s vyznavačsky eschatologickou existencí Jednoty, s pastýřskou praxí a budováním sborů Jednoty, což bylo zároveň plněním její odpovědnosti za České království a evropskou reformaci a dále se v rámci tohoto povědomí.

Zastavme se u těchto motivujících přístupů sociálního učení a působení Jednoty. Myslím, že ač je pravdou, že původní radikalita eschatologického přístupu husitů je v pozdějších letech oslabena, nicméně platí, že existence Jednoty a životní praxe jejich kazatelů a členů je podbarvena účastí na eschatologickém zápasu o budoucnost Slova Božího, který je chápán jako boj s Antikristem, jak je patrné u Augusty a platí až do doby Budovcovy. Tato eschatologická podbarvenost sociálního učení, která je proměňuje ve vyznavačské postoje a živé svědectví víry, jindy na projevy kajícího pokání, je patrná i z toho, že podnětem k napsání a vydání základního pramene bratrského učení v oblasti životní praxe a životních vztahů, „Nápravy, čili Napomenutí“, bylo ničivé pronásledování, jež postihlo Jednotu po Šmalkaldské válce. Bylo v duchu teologického myšlení české reformace, že Jednota viděla v této události znamení Božího soudu a výzvu ku pokání, jež nachází realizaci v sociálním učení. Náprava pak byla cestou, nejen jak prohloubit duchovní život Jednoty, nýbrž i jak odvrátit Boží hněv od Českého království. Bratří tak svou nápravou uskutečňovali i svoji odpovědnost za širší společenství občanské. Halama vyzdvihuje tyto rysy bratrského sociálního učení: „Bratrské sociální učení je ojedinelé v tom, že se pokouší vnést do společnosti důraz, které jinde zůstávají omezeny na hloučky radikálů, stojících mimo zájem veřejnosti. Bratří se snaží v otevřenosti ke světu udržet prorockou kritiku světských sociálních struktur, zvěstovat nárok bližícího se království Božího, který zpochybnuje všechny jiné nároky a dává jim prozatímní, částečný charakter.“ (211) Zůstává ovšem otevřená otázka, do jaké míry Bratří plnili svou prorockou funkci ve veřejnosti mimo Jednotu přímo prorockým slovem a do jaké míry spoléhali na nepřímé působení spočívající ve víře, že jejich pokání a životní praxe následování promění nepřímou i politickou situaci a bude působit na veřejnost nepřímou i misijně.

Hluboká teologická motivace a široký kontext, který je za „Nápravou“, je také podle mého názoru základem kontinuity sociálního učení Jednoty. Halama na ni upozorňuje, což je významným přínosem do diskuse. Praktický teolog podtrhne, že tato kontinuita je zakotvena také ekklesiologicky ve víře Bratří, že v Jednotě pokračuje „jedna svatá apoštolská církev“. Svým způsobem to vyjadřuje i valdenská legenda, kterou Bratří přejali. Jednota nebyla církví separatistickou. Ani Chelčický nebyl separatista, jak jej interpretují někteří mennonitští teologové. Chelčický se držel církve apoštolské, držel křest dětí, vykládal starocírkevní perikopy v rámci tradice církve apoštolské a prvotní. Doslovné přejímání některých Gratiánových dekretů dekrety bratrskými, sám výraz „dekrety“ svědčí o tom, že Jednota sama sebe chápala v kontinuitě s církví prvotní z období patristiky. U Lukáše je navazování na jednu svatou apoštolskou církev zřetelné. V tomto kontextu se odehrával i zápas Malé a Velké stránky, tady patří i polemiky o bratrském kněžství.

Halama se nezabývá šířeji dějinným ekklesiologickým kontextem, v němž spis „Náprava“ vznikl. Slovník o „náramných pokušeních a nebezpečnostech“, o Božích soudech, o pokání a nápravě, které je odvracejí, může znít velice vzdáleně dnešnímu člověku. Bližší analýza tohoto slovníku by mohla být zdrojem úvah o tom, jak život a svědectví církve promítá do společnosti. To souvisí s bratrským učěním o vrchnosti, již Halama věnuje soustředěnou a vyříbenou pozornost. Bratří, jak dokládá Halama, byli vůči státu zdržliví. Dlouho důsledně odmítali zasahování státní moci do věcí církve, byť by to bylo i v zájmu etablované církve. Teprve v konfesi z roku 1607 nachází Halama vliv kalvínství, když konfese přiznává vrchnosti právo držet ruku nad Božím zákonem. Svoboda víry a svědomí a s tím související tolerance – to byly statky, jimiž se Jednota lišila od evropské reformace. Halama připomíná Molnára, který „hodnotí jako problematický rys a chybu reformačního hnutí skutečnost, že hlavní proud evropské reformace nakonec ve světské moci hledal a našel politickou záštitu a oporu“ (204). Halama zpracovává tento specifický problém bratrského bohosloví s citlivostí, již běžně kalvíništi ani luterští, natož pak katoličtí bohoslovci nejsou schopni.

Halama ukázněně končí na začátku 17. století a nepokouší se o průhled do dalších desetiletí a století. Vypustil i Komenského ze svého zorného pole, tím spíše navazování Palackého a Masarykovo na bratrský odkaz svobody svědomí, tolerance, jako základů demokracie. Neodpustím si však několik průhledů, k nimž mě Halamova práce láká...

Bratří směřovali k modelu odluky církve od státu. Tímto směrem ovšem své úvahy nemohli rozvinout, neboť doba u nás pro to nedozrála. Halama také ze své práce vypouští úvahy, které by pozici Bratří stavěly do analogie např. s dissidenty v západní Evropě, Holandsku a Británii. To je úkol dalšího badání. Souvislost obsahová tu je zřejmá. Také název Nápravy a Komenského klíčového díla *Emendatio* ukazuje na analogii a souvislost s evropským reformačním děním. Jednotě ani evangelíkům u nás nebylo nastupujícími snahami o rekatolizaci, podobně jako francouzskému protestantismu, jež zničila Bartolomějská noc, dáno, aby nový model vztahu církve a státu uskutečnili v praxi. K tomu došlo v amerických koloniích. V tom je podhoubí americké demokracie.

Halama při pohledu na cestu Bratří dějinami až do začátku 17. století dochází k závěru, že církev ztrácí svoji teologickou identitu, není-li pod křížem, není-li *ecclesia semper persequenda*. Přijetím legalizace se Jednota dostává do krize identity. To potvrzuje, že teologická existence církve je ve své podstatě existence eschatologická, existence, která je vystižena adjektivy „nezastrašená, nezlákaná“, to znamená církev svobodná v evangeliu. Jakmile se začne opírat o legalizaci jako zajištění své etablované existence, začne ztrácet svoji teologickou identitu. Jinak řečeno: jakýkoli klerikalismus kontraproduktivně ohrožuje lid Hospodinův v samé jeho podstatě.

Halama vybírá a interpretuje z dědictví Jednoty materiál, který má velikou aktuálnost. Jak ukázal A. Molnár, jak to rozvíjí J. Trojan (*Moc v dějinách* 1994) je problém moci a jeho specifické teologické uchopení Jednotou jádrem bratrského odkazu. Jak prokazuje Palacký a Masaryk, souvisí tyto otázky s tématem demo-

kracie. Na rozdíl od mé práce „Sociální působení Jenoty“ z roku 1948, Halama, jak jsem zmínil, nedotahuje své výklady až sem, nicméně jeho analýsy poskytují i pro tyto aktuální problémy hluboké a významné podněty.

K práci je připojeno kritické vydání „Nápravy“. Tento počín je pro poznání učení a života Jednoty stejně významný jako bylo před více než sto lety vydání *De kretů* Jednoty Antonínem Gindelym. Práce Halamova tak představuje dílko trvalé ceny.

Josef Smolík

HABSBURKOVÉ PŘED NÁSTUPEM NA ČESKÝ TRŮN

Karl–Friedrich Kreiger, Habsburkové ve středověku.

Od Rudolfa I. (1218–1291) do Friedricha III. (1415–1493), přel. Petr Šafařík, Praha: Argo 2003.

Úvodem je třeba podotknout, že se jedná o dílo čistě z politické historie, jenom ve velmi malém rozsahu doplněné o zmínky o hospodářské politice jednotlivých panovníků, nebo o psychologický popis osobnosti či o líčení osobních záležitostí. Dějiny rodu rakouských arcivévodů, z nichž mnohý dosáhl důstojenství římského krále či dokonce císaře jsou pochopitelně významnou součástí dějin Svaté říše římské. Kniha začíná stručným exkursem do prvních dvou století historické existence hrabat z Habsburgu, kdy je popsán vznik mocenské základny Rudolfa I. k jeho úsilí o říšskou korunu, který nás poučí že tento hrabě nebyl tak neurozený, natož chudý, jak ho líčili doboví pozorovatelé. Právě období Rudolfa I. na počátku a Fridricha III. na konci sledované epochy, těchto dvou dlouhověkých panovníků, v jejichž osobách byly rakouské země sjednoceny, zabírá většinu publikace.

Mezilehlé období poznamenané dočasným ústupem z výsluní evropské politiky ve prospěch lucemburské dynastie, pomalu nepřehledným rozvětvením habsburského rodu, komplikovanými vnitřními vztahy i rozdělením rakouských zemí, je popisováno v kratším úseku, vzhledem k typografické hustotě knihy i tak dost rozsáhle, přesto místy jsou jednotlivá fakta vrstvena téměř heslovitě, což při četbě vyžaduje větší bystrost a soustředění. Českého čtenáře přirozeně zaujme nejvíc vztah habsburského rodu k českým zemím, přičemž tato kniha zpochybňuje řadu stereotypů opakovaných tradiční českou historiografií. Je tomu tak u již zmíněné říšskokrálovské volby Rudolfa I., i jeho následná konfrontace s Přemyslem Otakarem II. se jeví ne jako Rudolfova osobní iniciativa, ale zcela v logice zájmů Říše. Jisté nedostatky můžeme naproti tomu rozpoznat v pasážích věnovaných husitskému období; autorovy nepřesnosti v charakteristice jednotlivých proudů českého utrakvismu je možné omluvit, překvapující však je, že autorovi nestála za zmínku formální vláda Albrechta III. na Moravě, dvacátá léta patnáctého století jsou zde omezena pouze na Albrechtovy vztahy s císařem Zikmundem.

O to zajímavější a podrobnější je však podání politiky Fridricha III. vůči českému soustátí. Opět je zde rozpoznatelná jistá asymetrie; to co se jevílo z pohledu krále Jiřího z Poděbrad jako životně důležité spojenectví je zde podáno jako úče-

lový manévř s důležitějšími konsekvencemi. Fiedrich III., jinými považovaný spíše za slabého panovníka, jehož jediným úspěchem bylo to, že přežil všechny své nepřátele, je zde představen jako architekt burgundského sňatku svého syna Maximiliána, který otevřel pro habsburský rod zcela nové horizonty, i jako ten, kdo učinil podstatné kroky k ovládnutí uherského a českého trůnu, byť k němu došlo až více než třicet let po Fridrichově smrti a tím i za horizontem zájmu Kriegrovy knihy. A opět: jeví-li se česká a uherská volba Ferdinanda I. v roce 1526 jako pouhá náhoda, po přečtení této knihy ji můžeme vnímat jako výsledek dvoustleté tendence rakouské, české i uherské politiky, započaté ostatně již dlouho před dynastickou smlouvou mezi Karlem IV. a Rudolfem IV. roku 1364; o to déle před mnoha podobnými smlouvami z následujících časů i před krátkodobým sjednocením pod osobami Albrechta III. a Ladislava Pohrobka.

Pavel Kůrka

OMNIS NON MORIAR

Za Janem Miličem Lochmanem

(† 21. 1. 2004 v Basileji)

Jan Milič Lochman má ve svých pamětech tuto větu: „Při všem okouzlení myšlenkou univerzity, při všem potěšení, které mi dělalo studium na filozofické fakultě, můj nejvlastnější domov byl na fakultě teologické“. Dovolte mi tedy, abych jménem teologické fakulty, na které Jan Milič působil po dvě desetiletí, vyjádřil zármutek nad jeho odchodem i z tohoto domova.

Když se Jan Milič Lochman v roce 1981 ujímal úřadu rektora basilejské univerzity, opatřil svou inaugurační přednášku výmluvným titulem: Horlivost pravdy a tolerance. (Později pod tímto názvem vyšla jedna z jeho četných knih.) Já bych nedokázal stručněji a výstižněji vyjádřit základní rozměr jeho životního směřování a teologického usilování: Horlivost pravdy a tolerance.

Je tu především ta souřadná slučovací spojka „a“. Už jako Lochmanovy studenty nás fascinovalo, jak on kladl slučovací spojku tam, kde my bychom spíše čekali spojku rozlučovací: či, buď-anebo. Ježíš a Karl Marx, Ježíš a Feuerbach, Kristus a Prométheus. Provozovalo nás to. A provokuje to dodnes každého v teologii, církvi, filozofii i společnosti, kdo si zvykl, že svět lidského vědění a křesťanské víry je uspořádán tak, že je možno jej popsat jedinečně ve schématu spojek rozlučovacích: buď – nebo. Fascinovalo nás to, pravím, ale tehdy jsme tomu tuze nerozuměli.

Trvalo dlouho, než jsme pochopili, že u Lochmana v tomto slučování šlo zároveň a především o horlivost pravdy. Pravdy, která přesahuje všechny pokusy o její ucho-

pení, ale zároveň je posvěcuje a ovšem i bere v kázeň. V tom byl Jan Milič žákem Rádlů a Hromádků. V této perspektivě, budiž mi dovoleno poznamenat, nahlížel Lochman i ideu univerzity, jež mu byla velmi vzácná: Univerzita je prostředím společného hledání pravdy, nikoli holý agregát odborností fungující z hlediska produkce a výkonu. Nevíme, kolik pragmatických rozhodnutí musel Lochman jako rektor basilejské univerzity učinit, jistě jich byla řada. Ale víme, že nikdy neztratil z mysli, že smyslem a posláním univerzity je horlivé hledání pravdy.

Pro křesťana a teologa Lochmana touto pravdou bylo jednoznačně evangelium Ježíše Krista. Ale tato pravda je tak bytostně spojena s příběhem Nazaretského, tohoto Muže oběti až do krajnosti, s příběhem Božího bezvýhradného příklonu k člověku, že to předem vylučuje jakýkoli nárok na absolutnost „majitelů klíčů“ k pravdě.

Zde, v tomto příběhu, je základ třetího pojmu v nadpisu inaugurační přednášky: tolerance. Není jím míněn bezduchý indiferentismus povrchních vyznavačů pluralismu pravd, z nichž každá platí jen ve svém sémantickém orbitu. Jde o to, že zápas o pravdu se děje ne indiferentně, nýbrž in differentia, v rozdílnosti našich výchozích pozic a užitých postupů, ale tím ona nepřestává být pravdou univerzální, pravdou pro všechny.

Zajisté je evangelium Ježíše Krista pro Lochmana pravdou absolutní. Absolutní však právě v tom, jak bezpodmínečně své vyznavače zavazuje k „cestě za lidmi“; imitatio Christi není v jádře nic jiného, než následování Krista v jeho cestě za člověkem. Kristův kříž kříží všechny lidské nároky na majetnictví jediné pravdy. Ten kříž má, jak Lochman rád zdůrazňoval, dvě břevna: Břevno vertikální i břevno horizontální: Teprve obě dohromady tvoří kříž.

A Lochman, drže se pevně vertikály, vzal vážně i horizontálu kříže, rozběhl se po ní do šíře pro teologa neobvyklé. Už jen geograficky: Působil na 70 univerzitách zemí skoro všech kontinentů. Pohyboval se suverénně v mnoha intelektuálních a církevních prostředích. Ale ještě hlouběji: Jako teolog uchovoval otázky filozofické, obecně kulturní, ano i politické, dával se jimí lákat, neustále směle vykračoval za hranice teologického ghetta. Určitě není náhodou, že jeho pozornost přitahovaly postavy Erasma Rotterdamského a Jana Amosa Komenského, velkých evropských duchů, vyznačujících se vědomím souvislosti všeho lidského poznání. A dále: Lochman teolog evangelický, kalvinista a český bratr tělem i duší, se velmi cíleně a velmi intenzívně vložil do dění ekumenického, a to nejen svými funkcemi v oficiálních grémiích světové ekumeny, nýbrž zejména dialogickou a dialektickou metodou své teologické tvorby. V odborném světě platí Lochman za charismatika dialogu – mezi křesťanskými tradicemi, mezi teologickými školami, mezi křesťany a marxisty, mezi teology, filozofy a ostatními vědátory, mezi lidmi věřícími i nevěřícími; ano i své dogmatické přednášky koncipoval jako inscenovaný dialog, jak o tom svědčí třísvazkové dílo „Dogmatik im Dialog“ (Dogmatika v rozhovoru), jež napsal spolu se svými dvěma basilejskými kolegy, i podtitul jeho výkladu Apostolika: Ekumenická dogmatika.

V nekrolozích za Janem Miličem jsme v těchto dnech o tomto jeho charismatu mohli číst nejednu chválu. Prý to byl „překračovatel hranic“, Grenzgänger v každém ohledu. Ano, byl. Ale my víme, že jej překračování hranic – v geografickém i ide-

ovém smyslu – sice lákalo, ale ne tak, že by byl stál mezi světy. On byl světooběžník. Ale nebyl to světoobčan, kosmopolita. A rozhodně nesouhlasíme s titulem jedné anglické monografie o Lochmanovi: Teolog mezi Československem a Švýcarskem. Jan Milič nebyl teologem „mezi“, between. On byl někde „doma“, někde zakotven, zakotven – a jen proto a odtud se odvažoval hranice překračovat. Zakotven v pravdě evangelia. Zakotven v české reformační a duchovní tradici, kterou neváhal připomínat svým posluchačům i v nejbližších koutech světa. I svou rektorskou přednášku začíná poukazem k manifestu, který roku 1431 husitští horlitelé pro pravdu zaslali do Basileje, a odkazem k tolerančnímu patentu, který roku 1781 české evangelíky vyvedl z podzemí – a podobně tomu je ve většině jeho projevů a spisů, v nichž nechybějí odkazy k českým myslitelům doby dávno minulé i nedávno minulé od Lochmanova jmenovce Jana Miliče z Kroměříže, přes Matěje z Janova, Husa a Komenského až k Masarykovi, Rádlovi, Patočkovi, Gardavskému.

Takže my víme, kde byl doma Jan Milič Lochman. Nyní je doma tam, kam my už nedohlédneme. On v tento zaslíbený domov věřil. Impuls naděje, který, jak tolikrát vyložil, z křesťanství tvoří hnutí proti fatalismu, měl pro něj i tento docela osobní rozměr. V jednom svém spisu koriguje antickou naději „*non omnis moriar*“ (nezemřou docela) nadějí křesťanskou: ***Omnis non moriar***: Celý můj život stojí ve světle tohoto zaslíbení. Spolu s ním, naším učitelem, přítelem, bratrem, sdílíme tuto naději ve vděčné úctě k jeho životnímu dílu.

Ale velmi želíme, že už s námi nepovede rozhovor o tom, kam všude v domnělých nebo skutečných antagonismech tohoto věku se smíme odvážit položit spojku slučovací.

Pavel Filipi

Proslav děkana Evangelické teologické fakulty při vzpomínkové bohoslužbě 21. 2. 2004 v chrámu U Salvátora v Praze

PRÁCE PŘIJATÉ A OBHÁJENÉ V ROCE 2003

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI

Vít Hušek

Symbol ve filosofii Paula Ricoeura

Doktorská disertační práce

Práce představuje dvojí pojetí symbolu v raných dílech Paula Ricoeura a význam symbolu pro filosofii. Na základě zkoumání náboženské symboliky autor popisuje symbol především jako strukturu dvojího smyslu, pod vlivem svých prací o metafoře však toto pojetí poněkud pozměnil. Ricoeurův hlavní zájem je filosofický, význam symbolu pro filosofii podle něj spočívá v tom, že sloužit jako východisko filosofie a zprostředkovat sebezporozumění subjektu. Krátký interdisciplinární exkurs přináší srovnání Ricoeurova přístupu k symbolu s C. G. Jungem a zamýšlí se nad možnou aplikací Ricoeurova pojetí v liturgii.

Richard Machan

La figura della donna nel „auditus fidei“ di Hans Urs von Balthasar

Doktorská disertační práce

Práce, která mapuje dílo švýcarského teologa z pohledu jeho interpretačního pojetí ženy v auditu fidei. Je ukázáno Balthasarovo vnímání ženy v antice, figury ženy v církvi a jejich přínos pro teologii, figura ženy ve filozofické antropologii Balthasara a nakonec postava ženy v Písmu. Hlubší reflexe je věnována Balthasarově teologické interpretaci stvoření a postavy Marie v Kristově díle spásy.

Zdeněk Charouz

Brněnský alumnát. Výchova a vzdělávání duchovenstva v Brně 1807–1950.

Doktorská disertační práce

Představuje stručně dosud nezpracované církevní dějiny brněnského alumnátu. Pojednává o požadavcích Církve na výchovu a vzdělávání duchovenstva, jak se tyto požadavky utvářely v průběhu staletí. Od 2. pol. 18. stol. pak tyto církevní názory

jsou konfrontovány s představami rakouského josefinismu, což je prostředí vzniku brněnského alumnátu, jehož dějiny jsou podány odděleně od dějin teologického učiliště a doplněny stručným pohledem na národní a kulturní život v alumnátě. Výsledkem bádání jsou zpracované dějiny jedné, resp. dvojjediné církevní instituce. Dotýká se rovněž tématu likvidace teologického studia v Československu. Úvodní kapitoly pojednávají obecně o formaci kléru jako oblasti prakticky neznámé.

Karel Plavec

Neplatnost manželství z důvodu homosexuality ve smyslu kán. 1095, n. 3 CIC 1983 a v jurisprudenci Římské Roty

Doktorská disertační práce

Práce, pojednávající o vlivu homosexuality na platnost kanonicky uzavřeného manželství. Zabývá se charakteristikou podstatných manželských povinností a příčinami neschopnosti je převzít. Popisuje podstatu sexuality, její vývoj a vlivy, které na její utváření působí. Přechází k důsledkům negativních vlivů, k psychosexuálním poruchám. Dostává se pak k samotné homosexualitě – názorům na její vznik, rozboru tzv. coming out, etickým postojům k homosexualitě ze strany světových náboženství a nekatolických církví, etickému hodnocení homosexuality z pohledu Magisteria Římskokatolické církve, které je vyjádřeno především v dokumentech Kongregace pro nauku víry „Persona humana“ z roku 1975 a „Homosexualitatis problema“ z roku 1986. Z hlediska kanonického práva je homosexualita klasifikována jako příčina neschopnosti převzít podstatné manželské povinnosti v tom případě, pokud se jedná o pravou homosexualitu existující ve chvíli uzavírání manželství, která má vliv na platnost manželského souhlasu. Toto obecnější tvrzení je dokumentováno analýzou 25 caus řešených Římskou Rotou v letech 1956–1998. Způsob jejich posouzení vytvářel jurisprudenci v oblasti přezkoumávání platnosti manželství ovlivněných homosexualitou jednoho manželského partnera.

Miroslav Il'ko

Vývoj obradov kresťanskej iniciácie na území prešovskej eparchie od r. 1818 (krst a myropomazanie)

Doktorská disertační práce

Praktickým a konkrétním smyslem této práce je jednak teoreticky i prakticky přispět k odkrytí teologických pramenů formování obřadů křesťanské iniciace, ale též odpovědět na některé otázky související s odkrýváním těchto pramenů. V otázce liturgických textů v církevně-slovanském jazyku, v porovnávání s texty v řeckém jazyce, je důraz kladený na všimání si badatelných změn v obřadech iniciace. V otázce slovenských trebníkov je důležité analyzovat skutečné důvody překladů do slovenštiny a též to, jak byli zachované standardní postupy při překladu. Nacházení

odpovědí na načrtnuté otázky bude velmi důležité v současné době hlavně při jejich aplikování v ekumenickém dialogu. Metoda práce je založená na textové, teologicko-liturgické analýze a zároveň i porovnávání vybraných textů obřadů iniciace. V závěru je převedená syntéza a zhodnocení vykonaných analýz.

Michal Altrichter

„Pneumatikos“ a „psychikos“ ve spirituální teologii. Příspěvek z pohledu teologie narativní.

Habilitační práce.

Narativní teologie vychází z vlastní metodologie disciplíny. Její pravidla jsou vymezená a zohledňují základní paradigma: „teologie textu“ vyrůstá z „teologie řeči“. Disciplínu narativní teologie iniciovali v roce 1973 Johannes Baptist Metz a Harald Weinrich. Rozvíjeli (ve vyjádření se k modelu Frankfurtské teologické školy) základní teze takzvané memoria passionis, mortis et resurrectionis Jesu Christi. Jde o událost, která dává váhu každému teologickému slovu. Narativní teologie neexistuje v singularu. Namísto toho existují rozmanité přístupy silně divergentní. Jde o nalezení obsahového sdělení v teologických dílech předchozích generací, a to především u církevních Otců, jemuž se tehdy standardně říkalo tzv. kontemplativní metoda. Plurál narativních teologií spočívá v rozmanitosti typů duchovního života.

TEOLOGICKÁ FAKULTA JIHOČESKÉ UNIVERZITY ČESKÉ BUDĚJOVICE

Mgr. Stefan Schlager

Das Wesentliche des Christentums nach Hans Küng, Peter Hünermann und Jürgen Werbick. Theologische Grundlagen und Konsequenzen für die Einführung Erwachsener in den Glauben

Doktorská disertační práce

Autor ve své práci prezentuje významná díla H. Künga, P. Hünermanna, J. Werbicka aj. s ohledem na problematiku uvedení člověka dnešní doby do křesťanské víry. Základním východiskem je pro něj respektování změny paradigmatu, jak ji charakterizuje H. Küng. V takto vymezeném rámci řeší základní otázky obrácení se současného člověka na víru. Autor kromě rozpracování teoretických tezí uvedených teologů vychází i ze svých praktických zkušeností referenta pro vzdělávání dospělých při pastoračním středisku Diecéze Linz.

Mgr. Jaroslav Vokoun
Ekumenická metodologie Edmunda Schlinka a její aplikace na českou ekumenickou problematiku

Doktorská disertační práce

V první části autor představuje Schlinkovu ekumenickou metodu na základě Schlinkových poznámek k metodologii v různých textech a analýzy Schlinkových metodických přístupů, přičemž se kriticky vyjadřuje k některým novějším pracím o Schlinkovi, které tuto pro Schlinka klíčovou oblast jeho díla přehlížejí nebo nedoceňují. Dále autor sleduje rozvinuté Schlinkovy metody u některých jeho spolupracovníků a žáků, a konfrontuje je s jinými přístupy. V druhé části je Schlinkova metodologie aplikována na otázky české reformace a z ní vzešlých církví: Nejprve se analyzují procesy v české reformaci z hlediska jednoty a rozdělení, a dále se zkoumají některé kontroverzní otázky jako biskupský úřad a mariologie.

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE –
 HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

Mgr. Jiří Janák
105. kapitola Knihy mrtvých v období Nové říše. Staroegyptské pojetí vzkříšení.

Doktorská disertační práce. 212 stran

V rámci studia teologie – religionistiky se vykládá i egyptské náboženství. Zcela určitě zaujme výklad „trojiční aspekty v egyptském náboženství“ na základě výzkumů Bella, Jakobsohna a Browna, kde se autor pokouší o komparaci trojičních systémů. Za inspirující lze považovat názor, že hlubší pochopení egyptského systému by pomohlo dešifrovat zdroje některých neortodoxních prvokřesťanských pokusů o interpretaci trojice.

Mgr. Pavla Damohorská
ŠMA JISRA'EL

Doktorská disertační práce. 188 stran

Autorka analyzuje ranní a večerní formy této jedné ze základních židovských modliteb. Všímá si i vztahu mezi touto modlitbou a křesťanstvím. V české literatuře kromě publikace teologa Carmine di Sante neexistuje hlubší rozbor tohoto textu. Dále provádí vlastní rozbor biblických textů Dt 6,4–9; Dt 11,13–21 a Nu 15,37–41. Jelikož každý biblický text užitý v židovské liturgii je obklopen berachot, autorka podává samozřejmě i rozbor těchto textů.

Mgr. Kamila Veverková
Dílo Antona Krombholze a jeho význam pro reformní teologické myšlení v Čechách

Doktorská disertační práce. 257 stran

Doktorská disertace vyplňuje mezeru v české odborné literatuře, protože ani životem, ani dílem Antona Krombholze se dosud podrobně nikdo v Čechách nezabýval. Autorce se podařilo ukázat duchovní svět a společenské snahy A. Krombholze – na jedné straně o udržení a vývoj křesťanské víry v podmínkách nových společenských struktur a poměrů a na druhé straně o zabránění duchovní krize v katolicismu a ve světské společnosti.

Mgr. Martin Chadima
Mistr Jan Hus. Jeho pojetí eklesiologie, predestinace, magistera a eucharistie

Doktorská disertační práce. 257 stran

Autor čerpal své poznatky z bohaté české i zahraniční husologické literatury. Používal textu samotných Husových spisů převážně publikovaných v edici Václava Flajšhane a Milana Svobody a z dalších spisů pocházejících z doby Husovy jako základních pramenů současného bádání. Staví do kontrapozice odlišné závěry Vlastimila Kybala, Paula de Vooghta, Cyrila Enrico Molnára a Stanislava Sousedíka, často cituje soudobé znalce Jána Libuše, Viléma Herolda, Jiřího Kejře, Jana Milíče Lochmanna, Alexandra Kolesnyka, Františka Holečka, Zdeňka Kučeru, Martina Wernische a další.

Mgr. Stanislav Švarc
František Maria Hník – protagonista sociální teologie Církve československé. Počátky sociálně etického myšlení ČČS v době 1. republiky

Doktorská disertační práce. 271 stran

Doktorská disertační práce se zabývá velmi důležitým a aktuálním tématem – sociálně teologickým myšlením, které patří od samého počátku k teologickému zápasu ČČS(H). Vedle části historické, filosoficko-teologické a části sociální teologie věnoval autor i velkou pozornost tématu Církve a sociální práce, otázce míru a rodiny. Dále se pokouší nastínit i vývoj sociálně-etického myšlení po druhé světové válce, zachytit i diskusi o vymezení sociální teologie v systému teologických oborů.

Mgr. Petr Tvrdek

České zpěvníky v nekatolických a katolických církvích ve 20. století

Doktorská disertační práce. XXXII + 154 stran

Autor se pokusil podat stručné dějiny české duchovní písně, resp. zachytit, na co česká duchovní píseň ve 20. století navazuje. Církevní hudba má sloužit zvěstování, že tedy implicitně není cílem křesťanské hudby estetický zážitek, ale hlásání Krista a jeho slova. Práce nad daným tématem byla velice obtížná, protože řada zpěvníků je dnes ztracena. Mnohé zpěvníky byly vydány příležitostně, jiné byly účelové a plnily svou úlohu dobově podmíněně. Práce má význam jak pro badatele, tak i v praktické varhanické a dirigentské službě v jiných církvích.

JUDr. Mgr. Leo Salvet

Trestní právo východních katolických církví podle Zákoníku východních církví (CCUO) z roku 1990

Doktorská disertační práce. 228 stran

Autor komplexně zpracoval téma, které dosud nebylo předmětem vědeckého ani populárního zpracování. Dále využil své znalosti z oblasti trestního práva v ČR i v zahraničí. Vzhledem k tomu, že ve východních katolických církvích je aplikováno výlučně mimosoudní ukládání trestů, neměl autor možnost využít judikaturu církevních soudů. Hlavním zdrojem pro něj byl především latinský originál Codicis Canonum Orientalium Ecclesiarum (CCOE), který sám přeložil do češtiny. Tento překlad je třeba vysoce ocenit zejména z toho důvodu, že používá terminologie obvyklé ve státním právu. To činí překlad srozumitelný široké právnické veřejnosti, a to i mimo rámec katolických církví.

ThDr. Gorazd Vopatrný, Th.D.

Hesychasmus jako tradiční křesťanská spiritualita: Pohled na člověka a duchovní život z pravoslavné perspektivy

Habilitační práce pro obor praktická teologie, obhájená na UK HTF v dubnu 2003.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE – EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

ThDr. Martin Wernisch

Praeclarus theologus unitatis fratrum (Život a dílo Matěje Červenky)

Habilitační práce, 387 stran

Práce z oboru historické teologie vznikla při přípravě komentované edice Červenkových „obecných artikulů“, unikátního fragmentu bratrské dogmatiky. Pro její správné pochopení bylo třeba představit autora, jemuž dosud nebyla věnována ucelená biografie. Mezery v úzce životopisné dokumentaci přitom bylo nutné vyplnit pečlivou analýzou prostředí, ve kterých se „skrytý hrdina“ pohyboval, takže zároveň vynikla zasazenost vývoje Jednoty do obecnějších dějin reformace v českých zemích, říši a Polsku. Teprve v těchto rozměrech Červenka (1521–1569) náležitě vystoupil ze stínu slavnějšího vrstevníka J. Blahoslava, který mu sám přiznával vyšší teologickou kompetenci. I ve vedení Jednoty zřejmě zastupoval Červenka (oproti uzkoprasejšímu Blahoslavovi) loajálnější ohled na integrační smlouvy navázané na dohodu Bratří s Lutherem. Jmenovitě i na Wittenberskou konkordii, což unikalo pozornosti dosavadního bádání, které pak propadalo dokonce mylnému dojmu, jako by již Červenka býval předbojovníkem pozdější „kalvinizace“ Jednoty.

Mgr. David Javornický

Etické typy v etice knihy Přísloví

Doktorská disertační práce. 261 stran

Práce přináší detailní analýzu knihy Přísloví z hlediska etických obsahů jejich výpovědi a typologie těchto výrazů a výroků. Pracuje se sémantickým, syntaktickým i stylistickým rozbohem textů a odhaluje nový úhel pohledu na etický rozměr biblického mudrosloví. Přináší zároveň přehled dosavadního bádání v tomto směru a kritický rozhovor s jeho výsledky.

Mgr. Jan Roskovec

K počátkům křesťanské soteriologie. Apoštol Pavel, její svědek a interpret

Doktorská disertační práce. 362 stran

Práce z oboru Nového zákona, představující problematiku raného utváření křesťanské soteriologie, jak ji lze sledovat v pavlovských textech, zejména v první části epistoly Římanům (kap. 1–8). Autor střízlivě a věcně představuje problémy, kriticky shrnuje dosavadní bádání (a namnoze je doplňuje a opravuje) a od soustavné tematicko-exegetické analýzy se dostává k systematicko-teologickým souvislostem.

Mgr. Olga Tydlitátová

Symbolika hradeb a bran ve Starém zákoně

Doktorská disertační práce. 135 stran

Práce z oboru religionistiky, v odborné literatuře první, která se zabývá nábožensko-kultickým významem hradeb a bran. Vymezuje společenské předpoklady pro vznik města ve starém Orientě. Zvláštní pozornost věnuje starozákonním zakladatelům měst a mravnímu hodnocení města – jako příklady slouží Sodoma a Jeruzalém. Opírá se o bohaté archeologické nálezy.

MUDr. Jan Payne

Odkud zlo? O nezkrotnosti čili slabosti lidské vůle

Doktorská disertační práce. 386 stran

Práce z oboru filosofie, zabývající se problematikou morálního zla. Otázka, je-li člověk schopen páchat zlo (a proč je schopen je páchat), i když zná dobro a všechny další okolnosti a v jednání mu nic nebrání, je řešena na pozadí řady filosofických postojů (především E. Husserl, F. Brentano, M. Scheller, N. Hartmann a jiní). Zvláštní pozornost je věnována termínu „akrasia“, jeho obsahu a zmapování historického vývoje názorů na něj.